

Demokratinės taikos Gruzijoje nebus

*Laurynas Jonavičius, Vytis Jurkonis
Rytų Europos studijų centras*

Rugpjūčio 8 d. naktį naujienu agentūros paskelbė, kad Gruzija pradėjo karinį Pietų Osetijos puolimą – užimti aštuoni kaimai ir apsupta Pietų Osetijos sostinė Tschinvalis. Dar rugpjūčio 7 dienos vakare Gruzijos prezidentas M.Saakašvilis kreipėsi į tautą ir tarptautinę bendruomenę pareikšdamas, kad įsakė Gruzijos karinėms pajėgoms nereaguoti į apšaudymus iš osetinų pusės netgi tuo atveju, jei vyks bombardavimas. Jis taip pat paskelbė visais įmanomais būdais sieksiąs taikaus konflikto sureguliuavimo ir nenorįs, kad tarptautinė bendruomenė matytų Gruziją, remiančią bet kokius prievartinius metodus¹. Jau kitą rytą, motyvuodama tuo, kad Gruzijos teritorijos apšaudymai iš osetinų pusės nesiliovė, Tbilisio pajėgos įsiveržė į separatistų teritorijas. Kaip dar vieną priežastį, privertusią gruzinus imtis aktyvių karinių veiksmų, kai kurie šaltiniai nurodo Tbilisio gautą informaciją, kad Rusija siunčia į Pietų Osetiją didelę ginklų siuntą. Be to, rugpjūčio 8 d. ryte Gruzijos vidaus reikalų ministerija paskelbė, kad trys Rusijos karinių oro pajėgų lėktuvai pažeidė Gruzijos oro erdvę ir apšaudė Kareli kaimą.

Atsakyti, kas pradėjo aktyvius karinius veiksmus olimpinį žaidynių atidarymo dieną, kol kas tikrai negalima. Greičiausiai, ieškoti atsakymo į šį klausimą net neverta, nes bus įsivelta į beprasmius ginčus „višta ar kiaušinis“. Akivaizdūs tik faktai - Gruzija įsiveržė į Osetiją, šalyje paskelbta visuotinė mobilizacija, Rusijoje renkami savanoriai vykti į Pietų Osetiją, o Rusijos lėktuvai pradėjo bombarduoti Gruziją. Paprastai tariant, „užšaldytas konfliktas“ įkaito.

Kaip tokius įvykius reikėtų vertinti iš skirtingų pusių pozicijų?

Vertinant iš Gruzijos pusės, Tbilisio kantrybės taurė paprasčiausiai išseko. M.Saakašvilis daug kartų siūlė pačius įvairiausias konflikto sureguliuavimo planus, tačiau Tschinvalis (kaip ir Suchumis) juos nuolatos atmesdavo. Vakar M.Saakašvilis dar kartą pabandė pasiūlyti taiką, tačiau osetinai į tai atsakė (Gruzijos teigimu) dar intensyvesne ugnimi. Čia Tbilisio kantrybė ir baigėsi. Žvelgiant iš Gruzijos nacionalinių interesų perspektyvos, toks elgesys yra bent jau iš dalies pateisinamas. Teisine prasme Pietų Osetija yra sudėtinė Gruzijos valstybės dalis ir Tbilisis turi teisę imtis visų reikalingų priemonių savo teritorijos integralumui užtikrinti. Pažymėtina ir tai, kad iš dviejų konfliktų – su Abchazija ir Pietų Osetija – Gruzijos pozicijos iki šiol buvo daug stipresnės būtent Pietų Osetijos atveju. Kita vertus, toks elgesys gerokai susilpnina Gruzijos galimybes siekiant narystės tiek NATO, tiek ES. Panašu, kad rugpjūčio 8 d. įvykiai parodė, jog renkantis tarp narystės NATO perspektyvų bei šalies teritorinio integralumo atkūrimo, Tbilisis prioritetą suteikė antrajam pasirinkimui. Ir greičiausiai sieks jo įgyvendinimo visomis įmanomomis priemonėmis. Galiausiai, žinant, kad Rusija nepaliks osetinų vieny, karinė Gruzijos pergalė taip pat neatrodo labai tikėtina. Tiesa, įmanomas variantas, kad eskaluodama konfliktą Gruzija siekia pritraukti tarptautinės bendruomenės,

¹ The special address of the President of Georgia Mikheil Saakashvili. – 2008 m. rugpjūčio 7 d. - <http://www.president.gov.ge/?l=E&id=2686>

ypač Jungtinių Tautų, dėmesį ir pasiekti, kad į regioną būtų įvesti JT taikdariai. Gruzijai tai būtų nemenkas laimėjimas. Iš neoficialių kalbų su kai kuriais Gruzijos pareigūnais galima netgi spėti, kad Gruzija apskritai eina va-bank. Jokių konflikto sprendimo postūmių per pastaruosius dvylika metų nematyti, visos iniciatyvos atsitrenkia tarsi į sieną. Susiklėsčiusi situacija ir delsimas Gruzijai nebeatrodo prasmingas, todėl jėgos panaudojimas siekiant užtikrinti „konstitucinę tvarką“ lieka lyg ir vienintelė alternatyva. Neaišku tik, ar sėkminga.

Osetinai taip pat neturi ką prarasti. Egzistuojamas kaip kvazi-valstybinis darinys, E.Kokoity režimas veikia nuolatinėje nestabilumo, nesaugumo ir netikrumo dėl ateities aplinkoje. Principinis sprendimas atsiskirti nuo Gruzijos užkerta kelius bet kokiam dialogui su Tbilisiu. Rusijos parama yra vienintelis režimo fizinio išlikimo šaltinis, o istorinės-etninės aplinkybės yra stipri paskata siekti susijungimo su Šiaurės Osetija, t.y. integracijos į Rusijos Federaciją. Šioje vietoje verta pridurti, kad Maskvos pozicija yra svarbiausias veiksnys, neleidžiantis Pietų Osetijai net kalbėti apie susitarimą su Gruzija. Be to, gali būti, kad Kosovo precedentas taip pat paskatino osetinų separatistų viltis bei tapo akstinu dar įnirtingiau kovoti už atsiskyrimą nuo Gruzijos.

Rusijai konflikto atšilimas ir naudingas, ir nenaudingas. Vertinant labai pragmatiškai – tai galimybė perimti dalį Gruzijos teritorijos ir sustiprinti savo pozicijas Pietų Kaukaze. Maskvos požiūriu tai būtų labai svarbu regione, kuriame nuolatos jaučiama didėjanti JAV įtaka. Gruzija akivaizdžiai yra svarbiausias tos įtakos didinimo instrumentas. Be to, padėdama osetinams atlaikyti Gruzijos karinį spaudimą Rusija tarsi įgyvendina savo deklaruojamo „taikos palaikymo“ garanto misiją. Tačiau iš kitos pusės karas Pietų Kaukaze ir eventualus Pietų Osetijos integravimas į Rusijos sudėtį Maskvai gali tapti skaudžia rakštimi. Visų pirma, ir taip ne geriausias Rusijos politinis įvaizdis tarptautinės bendruomenės akyse dar labiau sumenkų. Tiek Vašingtonas, tiek Europos Sąjunga yra ne kartą pareiškę, kad Kosovo precedentas negali būti taikomas Gruzijos separatistų atžvilgiu. O tai reiškia, kad Rusijos santykiai su Vakarais tik pablogės. Karinis konfliktas kartu reiškia ir taip neužgijusios viso šiaurinio Kaukazo etninių problemų žaizdos atvėrimą. Čečėnija yra tik vienas iš galimų pavyzdžių. Galiausiai nereikia pamiršti, kad Pietų Osetija ir Abchazija yra visai netoli Sočio, kuriame Rusija rengs olimpinę žaidynes 2014 m. Šia prasme karinis konfliktas teritorijose, tiesiogiai susisiekiančiose su olimpiados rengimo vieta, būtų skaudus smūgis projektui, kuriuo Rusija siekia pasauliui įrodyti esanti civilizuota, išsivysčiusi ir ekonomiškai galinga valstybė.

Kokias išvadas galima padaryti dabar?

Tikėtina, kad konfliktas įgaus dar visai netikėtų krypčių, bet kelios išvados tikrai aiškios. Visų pirma, konfliktas nuostolingas Gruzijai. Tbilisis laikė Pietų Osetiją gerokai lengviau atgaunamu vienetu nei Abchazija. Į Pietų Osetijos susigrąžinimą buvo sudėtos didžiulės pinigų sumos (skirtos visų pirma gruziniškiems kaimams ir Tbilisio palaikomo D.Sanakojevo vyriausybei paremti). Po šiandieninių konfliktų praktiškai galima teigti, kad tie pinigai buvo išmesti į balą. Antra, Gruzija pati nubraukia visus savo pasiekimus integruojantis į NATO ir ES. Taip pat neabejotina, kad Rusija pasistengs sukurti Gruzijos, kaip

agresorės įvaizdį tarptautinės bendruomenės akyse. Tbilisis taip pat neatsiliks informacinėje kovoje, todėl galima drąsiai teigti, kad greta karinių veiksmų laukia ir labai įtempta kova žiniasklaidoje, internete ir kitose masinio informavimo priemonėse.

Kaip elgsis kiti veikėjai?

JT generalinis sekretorius Ban Ki-Moon'as jau išreiškė apgailėstą dėl įvykių. Šioje organizacijoje greičiausiai prasidės ilgos derybos tarp Saugumo Tarybos narių, kaip elgtis toliau. Be abejo, apgailėstą išreiškė ir JAV, ir ES. Ar jos ims kokių nors veiksmų? Vėlgi, pasakyti labai sunku. Amerikiečiai greičiausiai tiesiogiai į šį konfliktą nesikiš. Amerikoje artėja prezidento rinkimai, amerikiečiai turi problemų Irake, todėl jų įsitraukimas į dar vieną karinį konfliktą būtų labai rizikingas. Ypač atsižvelgiant į tai, kad įsitraukimas praktiškai reikštų tiesioginį karinį konfliktą su Rusija. Taigi bent jau oficialiai amerikiečiai apsiribos diplomatiniais veiksmais. Panašiai elgsis ir ES. Greičiausiai bus nutarta siųsti tarpininkus ir derybininkus, kurie bandys sutaikyti puses. Ar tai duos rezultatų, nežinia.

Ką daryti Lietuvai?

Viena vertus, Vilnius deklaruoja esantis pagrindinis Tbilisio užtarėjas ir partneris Europoje. Šiame kontekste kažkokių veiksmų imtis tiesiog būtina. Be abejo, klausimo iškėlimas ES lygmenyje yra neišvengiamas. Prisimenant V.Adamkaus vizitą Ukrainoje Oranžinės revoliucijos įkarštyje taip pat tikėtina, kad šalies prezidentas (galbūt premjeras arba užsienio reikalų ministras) pasiūlys tarpininko paslaugas Tschinvaliui ir Tbilisiui. Kitokių veikimo priemonių Vilnius nelabai turi. Aktyvi diplomatija, klausimo kėlimas visuose įmanomuose forumuose – iš esmės tai visas Vilniaus turimas arsenalas. Patikėti tuo, kad Lietuva siųstų savo karių padėti Gruzijai, labai sunku.

Pabaigai viena mintis. Politikos moksluose egzistuoja vadinamoji „demokratinės taikos“ teorija. Pasak jos, demokratinės valstybės niekada nekariauja tarpusavyje. Tai patvirtina ir statistiniai tyrimai. Demokratinė sistema užtikrina taiką bet kokių vidaus politikos klausimų ir problemų sureguliuojimą, o tokia praktika vėliau persikelia ir į tarptautinius santykius. Tačiau jei bent viena iš pusių savo vidaus politikoje nesivadovauja konsensuso siekimo principu, interesų susidūrimo konflikto išvengti praktiškai neįmanoma. Panašu, kad Gruzijos veiksmai pastarąją naktį gerokai susilpnino jos, kaip demokratinės valstybės, įvaizdį. Netgi nepaisant to, kad pateisinti savo karinius veiksmus Tbilisi gali daugeliu priežasčių.